

Мигорян О. В. Диахронно-структурные характеристики отсубстантивных префиксально-ономасиологических категорий

В статье сделана попытка исследовать динамику продуктивности сочетаемости префиксов разных ономасиологических категорий с лексико-семантическими группами субстантивных производных основ на протяжении четырех периодов развития английского языка. Нами выделены продуктивные и непродуктивные структурно-семантические модели префиксальных производных в рамках ономасиологических категорий локативности, социативности, фазовости, партитивности, квантитативности, оценки, каузативности, отрицания, контрапности, ранговости.

Ключевые слова: префиксальная структурно-семантическая модель, динамика, ономасиология.

Migoryan O. V. Diachronic and Structural Characteristics of the Prefixal and Onomasiological Categories Formed by Substantive Basis

The article presents an attempt to investigate the dynamics of efficiency of prefixes of different onomasiological categories and substantive basis lexico-semantic patterns combinability during four periods of the English language development. Productive and nonproductive structural and semantic patterns of prefixal derivatives are singled out within onomasiological categories of Location, Sociation, Phase, Partitiveness, Quantitiveness, Value, Cause, Negation, Contrarity, Rank.

Key words: prefixal structural and semantic pattern, dynamics, onomasiology.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Моїсеєнко О. Ю.

УДК 81'23:316.774

І. М. Осовська

**ВНУТРІШНЯ СТРУКТУРА КОНЦЕПТУ FAMILIE ЯК
МЕТАХТОНУ КОНЦЕПТОПОЛЯ FAMILIENBEZIEHUNGEN**

Дослідження дискурсів різних типів показують, що кожен з них, як правило, презентує відповідний семіотичний простір дискурсотвірних концептів [1; 2] – системорелевантне утворення, на основі якого виникає дискурсивна концептосистема в рамках соціодискурсивного паттерну [3]. Сукупність взаємно пов'язаних концептуальних сфер формують структуру концептуальної картини світу, дослідження якої є актуальним на тлі сучасної антропоцентричної парадигми.

Передбачаючи, що сімейний дискурс (СД) актуалізує специфічний набір концептів (тобто володіє власним концептополем), прагнемо в перспективі окреслити його обсяг і дослідити елементи дискурсивної конфігурації концептів (міжпольової формації, де певна множина концептів ситуативно впорядкована за принципом логічної доцільності та на цій основі включена в систему вищого порядку – концептосферу (як сукупність національно маркованих ментальних одиниць лінгвокультури) [2, с. 237]). Концептополем зазвичай декларується область знань, складена з концептів [4, с. 35], що за певними ознаками знаходяться в системних відношеннях подібності, різниці, ієрархії. Концептополем СД (досліджуваного на матеріалі сценаріїв сучасних німецьких фільмів як оптимальних джерел для аналізу діалогічного дискурсу) вважатимемо «структуру представлення знань про типізований об'єкт чи стереотипну ситуацію» [5, с. 12] – впорядковану сукупність концептів сімейних стосунків як структурованих ментальних одиниць.

Виходячи з аксіоматичної наявності в будь-яких системах системотвірних, набутих та нейтральних складових, підтримуємо думку про наявність відповідних різновидів концептів – генеративних (ключових [6], автохтонних [2; 7]), дериватних (запозичених [7], аллохтонних [2]) та нейтральних – і в СД [8, с. 89–96]. Ім'я дискурсу утворює концепт-ім'я (метахтон [7], концепт-ідея, мета-концепт [2]). Таким тематично значимим системотвірним елементом представлення сімейних стосунків в ментальних структурах етносу є, очевидно, дискурсотвірний концепт Familie – метахтон СД як одиниця осмислення оформлених в якості семіотичного феномену продуктів попередньої концептуалізації етносу.

Сім'я є найважливішою та найдавнішою формою колективної життєдіяльності а, отже, концепт Familie можна вважати одним із культурно маркованих універсальних концептів, який «відрізняється своєю загальністю та наднаціональним характером, має загальнолюдську значимість» [2, с. 84] та, будучи «однією із головних складових мегаконцепту ЛЮДИНА, відображає соціальний аспект людського життя» [9, с. 176].

Соціальний (лат. *socialis* 'загальний, суспільний') тип концептів виокремлюється дослідниками на основі понятійної ознаки [10, с. 6; 11, с. 697]. Їх вважають базовими ментальними утвореннями через суспільність людського буття, біосоціальну сутність. Соціальний тип концепту Familie конституюється колективною сутністю сім'ї, що проявляється в спільному проживанні, діяльності та системі міжособистісних стосунків членів групи.

Не підтримуючи думку про «нерозкладність» концепту (П. В. Чесноков), разом із більшістю дослідників вважаємо концепт сукупністю певних концептуальних елементів як елементарних одиниць смислу, що презентують його в свідомості та номінуються як семантичні ознаки (А. А. Уфимцева), диференційні ознаки (І. В. Арнольд), одиниці універсального предметного коду (М. І. Жинкін). Структурна організація концепту з точки зору теорії поля містить ядро і периферію (Дж. Лакофф, О. В. Рахіліна, О. П. Бабушкін). Важливою ознакою концепту вважаємо

принципову відсутність жорсткої структури, дифузію концептуальних ознак. Чітко встановленим може бути лише ядро, вміщене в простір концептуальних ознак. «Моделювати концепт як структуру (подібно фонологічній, лексико-семантичній, граматичній структурі) у принципі неможливо» [12, с. 23].

Інтегративна методика дослідження концепту [13, с. 16 – 30] містить номінативний, понятійний, концептуальний і лінгвокультурологічний рівні, дана стаття, продовжуючи аналіз зовнішньої структури метахтону (перших двох етапів [14]), ставить завданням представити результати дослідження останніх. Дослідження синтагматичних зв'язків доміанти дозволить зафіксувати групи ознак, що виражають певний спосіб концептуалізації.

Соціальний концепт Familie виявляє у внутрішній структурі як суб'єктні, так і біоморфні, предметні та подієві типологічні ознаки.

Таблиця 1

Типологічні ознаки у внутрішній структурі концепту Familie

Ознаки		Номінації
Вегетативні	Рослина та її частини	<i>Soviel ich ihren Stammbaum kenne...; Diesen Zweig der Familie kenne ich nicht so gut; Ich wusste, mein Geschlecht müsse ausgewurzelt werden; Dieser Baum der Liebe muss sich immer weiter verzweigen; Die Familie hat lange erwarteten Zuwachs bekommen; Aus dieser Ehe sind vier Kinder entsprossen; Mein Mann war der letzte Spross eines stolzen Geschlechts</i>
	Фази розвитку рослини	<i>Ich habe mit meiner Familie gebrochen; Die meisten Partnerschaften verwelken; Die Familie blüht jetzt auf, weil die Mutter da ist!</i>
Зооморфні	Тварина	<i>Die ganze Familie hat sie eingespannt! Der war immer das schwarze Schaf der Familie.</i>
	Самка з виводком	<i>Meine Mutter war ein echtes Weibchen mit Nachwuchs</i>
	Стайня	<i>Die beiden kommen aus demselben Stall; Im Stall wird's richtig heiß heute, dachte ich.</i>
Орніто-логічні	Птах	<i>Die ganze Familie war ausgeflogen; Die sind doch Rabeneltern!</i>
	Гніздо	<i>In diesen Jahren haben wir unser Nest gebaut; War doch blöd von deiner Seite das eigene Nest zu beschmutzen!; Kind, das eigene Nest muss man reinhalten; Der war doch mein Nesthäkchen!</i>
	Життя, смерть	<i>Ich war glücklich, die Familie lebt! Als ob du nicht verstehst, die Familie stirbt aus! Als das gegenseitige Interesse am anderen verschwand, war die Liebe tot; Eine neue Familie ist in diesem Augenblick geboren worden</i>

Антропоморфні	Здоров'я	<i>Wir haben eine gesunde Familie; Der Familie geht's gut</i>
	Вік	<i>Wir haben eine glückliche junge Familie.</i>
	Кровна спорідненість	<i>Da hörte ich die Stimme des Blutes; In seinen Adern rinnt adliges Blut; Mein Mann hat afrikanisches Blut in den Adern; Diese Arroganz steckt ihm im Blut.</i>
	Харчування	<i>Meine Mutter hat die Familie vegetarisch ernährt; Die Familie hat das alles in drei Minuten verschluckt; Wir bildeten eine richtige Konsumgesellschaft; Dann sollte doch jemand für die Ernährung der Familie sorgen; Satttheit der Familie stand ganz oben, das war Priorität.</i>
	Діяльність	<i>Die ganze Familie schuftet tagelang; Die Familie bereitete sich darauf zwei Wochen vor; Die war ganz unerzogen und das lag an der Familie; Das hat mit meine Familie beigebracht.</i>
	Рух	<i>Die Familie verreiste; 1920 kam sie nach Leipzig, 1924 kehrte sie zurück; Es gab keinen Ausweg, die Familie hat fliehen müssen; Die Familie hat diesen Umzug kaum verkraftet</i>
	Органи, хребет	<i>Vater war das Haupt einer Familie; Das Geschäft ist schon jahrelang in den Händen unserer Familie; Meine Familie hat überall in der Stadt Spuren hinterlassen; Das war das zusammenhaltende Grundgerüst auf der Achterbahn-Fahrt durch's Leben</i>
	Одяг	<i>Die Familie kleidete sich festlich; Familie ist meine Warm- und Schutzbekleidung, wenn die Zeiten kalt sind.</i>
	Розумова діяльність	<i>Bei denen ist das Familienbewusstsein völlig verschüttet; Meine Familie war damit gar nicht einverstanden; Der Familienrat hat beschlossen...; Hier entscheidet die Familie; Die Eltern sind ihrer Weltanschauung treu geblieben; Sogar die Familie konnte diese Entscheidung nicht beeinflussen.</i>
	Риси характеру	<i>Da hatte ich eine sehr nette Gastfamilie; Oh, das war eine originelle Familie; Meine ganze unruhige Familie; Alle Meinen sind unbeschreiblich schön; Wer keine Familie hat, kann nicht einmal ahnen, was er versäumt!</i>
	Емоційність	<i>Familie litt unter Hektik; Sie schockierte ihre Familie mit Nacktfotos; Wir waren doch eine glückliche Familie! Das Familienleben war für mich das Glück auf Erden!; Was kann besser sein, gemeinsam kuscheln unter einer Daunendecke. Familie bedeutet immer Zeit zum Kuscheln zu haben; das Wir-Gefühl, das man nie mehr missen möchte; Endgültiges Schlussmachen allerdings löste eine Lawine von Gefühlen.</i>

	Соціальні ознаки	<i>Die Oma stammt aus der Familie eines Grafen; Das war die Familie eines gut entlohnten Prokuristen; Aus unserer Familie ist eine Reihe von Ratsmännern und Bürgermeister hervorgegangen; Mein Mann war aus einem hochkarätigen Haus; Na ja, diese übelberüchtigte Familie...; Oma sagte, die Würde der Familie, ihr ehrlicher Name wurde damit beschmutzt; Wie soll ich sagen, das ist ein bescheidenes Familienvermögen; Seine Kindheit war nicht leicht, der kommt aus schwierigen Familienverhältnissen; Der Grundstück gehörte der Familie; Wir haben Familienhaus verloren!</i>
Предметні	Сформованість з частин	<i>Ich bin in einer kompletten Familie aufgewachsen, dein Vater hatte weniger Glück, der hatte nur den männlichen Elternteil, deinen Opa; Da müsste ich irgendwie diesen Eltern-Kinder-Puzzle zusammenstellen; Ich bin gerade auf der Suche nach dem passenden Puzzleteil; Wichtig ist die Verbundenheit untereinander deutlich spüren und sehen zu können</i>
	Форма, якість	<i>Das war eine hochkarätige Familie; Merk es dir, wichtig ist nicht das Vorhandensein, sondern die Qualität der Familie; Unsere Scheidung brachte gewisse Deformation in meine Weltanschauung; Unsere Familie ist eine bunte Mischung, die jeden Tag eine neue Herausforderung birgt.</i>
	Механізм	<i>Die Familie ist nicht mehr intakt; Mach so weiter und die Familie geht ganz kaputt; Wir ticken gleich</i>
	Власність, цінність	<i>Die Eltern haben mir Familiensinn vererbt; Ihr seid mein größter Schatz im Leben, ich muss ihn hüten und vor Unheil beschützen; Das möchte ich auf keinen Fall mehr missen, das was das Leben lebenswert macht!; Diese Zweisamkeit gibt dem Leben einen echten Sinn! Familie ist das Einzige, das zählt; Unsere Familie ist das größte Gut, das man haben kann; Ihr macht mein Leben erst lebenswert; Ohne euch wäre das Leben einfach nur Trist.</i>
	Річ	<i>Somit war das traditionelle Bild der Familie in meinem Bewusstsein vernichtet; Alex sagte, dass das einseitige Bild von Familie in meinem Kopf Korrekturen braucht, das muss bunter werden; Dein Familienbild ist im rosigen Licht; Sie leben mit ihren zwei Kindern ein buntes Familienmodell; Am Sonntag haben wir in alten Familienfotos geschwelgt; Familie ist eine Schachtel Pralinen, man weiß nie, was man kriegt; Sie stammte aus einer Patchworkfamilie und hatte kein Verständnis für Anständigkeit; Sie ist wegen ihrer Familie sehr angebunden; Dieser Faden zur Familie ist nie abgerissen worden; Der ganze spezielle Draht zum eigenen Elternteil bleibt erhalten; Das Familienleben ist das beste</i>

		<i>Band; Familie ist eine total verklebte Küche vom kindlichen Matschen und Experimentieren.</i>
	Сітка	<i>Unsere Sippe ist ein großes Netzwerk; Das ist ein zusammengewürfeltes, einzigartiges Netzwerk; Die Familie ist ein Auffangnetz und Startrampe; Ich war glücklich nach diesem Tiefschlag nicht in ein schwarzes Loch zu fallen sondern in ein Netz; Für mich war meine Familie immer das, was einen auffängt, wenn man fällt.</i>
	Будівля	<i>Liebe, das ist der echte Familienuntergrund, da bin ich mir sicher; Da werdet ihr zu einer obdachlosen Familie, willst du es?; Hier sind wohl unter dem Dach der „ganz normalen Familie“ die Seelenbehinderten versammelt!; Da bekam ich eine Risse in meinem Familienmodell; Danach bekam die Ehe einen spürbaren Knacks; Da spürte ich den Zerfall der Familie; Fast alle Familien im unserem Bekanntenkreis sind zerrüttet.</i>
	Ярмо	<i>Ich wollte mich sofort aus den Fesseln der Ehe befreien; Der Zwang des Alltags wurde immer spürbarer; Das schlimmste war, ich verstand, dass ich mich freiwillig ins Ehejoch begeben hatte.</i>
	Ознаки речовини	<i>Die Liebe löste sich auf; Im Giftschoß der Familie könnte ich weder denken noch handeln; Die Familienfotos waren ja süß!; Die Familie ist mein Erfolgsrezept, sagte ich stolz; Das Familienleben in kleinen Dosen könnte mich zufriedenstellen; Den Rest der Familie muss ich retten!; Alle meine Ehen waren drei Kostproben, die ich versucht habe zu genießen; Alle Bestrebungen zur Ehe light sind in die Vergangenheit geratene Sache.</i>
Події	Вік для шлюбу	<i>Das ist doch lächerlich, diese Kinderehe; Dieses Teenage-Heiraten finde ich zum Kotzen, wer braucht das heutzutage?!; Du kannst das so nennen, wie du willst, eine Spätehe, eine Gruftiehe, wichtig ist, wir beide wollen das!</i>
	Тривалість та фази	<i>Eine Familie wird irgendwann gegründet und irgendwann aufgelöst; Ich will mit dir zusammen die Lebensgeschichte gestalten; Ja, vorfamiliäre Phase hat bei dir nicht lange gedauert.</i>
	Рух	<i>Pass auf, jede Ehe unterliegt einem Entwicklungsprozess; Diese Lebensphase möchte ich später als Intensiv-Phase bezeichnen; Diese Familie war, sagen wir mal, in Höchstgeschwindigkeit gegründet; Das Familienleben ist intensiv.</i>
	Зміни	<i>Fast jeden Tag mit dir bekomme ich einen neuen Blick aufs Leben! Da hab ich diese mehr als sechs Richtigen im Lotto gekriegt! Bald feiern wir die silberne Hochzeit meiner Eltern; Ich entdeckte in dir jeden Tag etwas Unerwartetes.</i>

Час	<i>Die Oma sagte, der Zeitpunkt einer Familiengründung sei gekommen; Kind, kapiere doch, die Ehe umfasst praktisch das ganze Erwachsenenalter!; Als ich heiratete, da war ich mir sicher, dass Ehe eine lebenslange Gemeinschaft, ein ewiger Bund sei; Dann findest du deinen Lebensgefährten und bist glücklich; Wie soll ich diese Ehe nennen, etwa eine Teilzeitgemeinschaft; Ich bin zufrieden, das ist eine dauerhafte Partnerschaft und sie verpflichtet zu nichts; Jetzt bin ich nur zur befristeten Bindung bereit; Heiraten war Ende des Glücks; Ich genieße meine Papa-Tage; Sie nennt mich den Wochenend- Elternteil, das freut mich sicher nicht; Nadin nimmt sich Zeit fürs Familienleben; Familie brauchen Zeitressourcen, sonst geht's zunichte; Fast alle junge Paare, wie wir, sitzen in einer Zeitfalle; Familie ist meine Zukunft!</i>
Локація	<i>Familie ist der Ort an dem man mit all seinen Eigenheiten, Stärken und Schwächen angenommen wird! Ich bin glücklich jemanden zu haben, bei dem man sich zuhause fühlt; Die Atmosphäre in dem Familienhaus war immer geladen.</i>

Основні ознаки, що складають внутрішню структуру концепту, демонструють метонімічне уподібнення сім'ї індивідууму, що має формальні (тілесні), суспільні і духовні характеристики, мислить, відчуває, діє, споживає, має соціальний статус, володіє чимось, як матеріальним так і духовним, таким, що ідентифікує і об'єднує. З одного боку, сім'я концептуалізується як процес, що актуалізує певні сценарії та пов'язаний з розвитком, часовою тривалістю, емоційною прив'язаністю. Новітні зафіксовані ознаки (рецепту, виграшу, картини, сітки, ярма, хронотопу) свідчать про сучасне осмислення поняття як форми співіснування та співмешкання, що схильна до трансформацій, переформатування основних уявлень, заперечення стереотипів, впровадження нових або заперечення будь-яких стандартів.

Перспективним в ракурсі дослідження внутрішньої структури досліджуваного концепту вважаємо його представленість на площині концептуальних метафор.

Список використаної літератури

- 1. Карасик В. И.** Языковая кристаллизация смысла / В. И. Карасик. – М. : Гнозис, 2010. – 351 с.
- 2. Приходько А. М.** Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики: монографія / Анатолій Миколайович Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
- 3. Радзієвська Т. В.** Здоров'я в світі людини: цінність vs. ресурс (на матеріалі української художньої прози) / Т. В. Радзієвська // Мова. Людина. Світ: Зб. наук. ст. – К. : ВЦ КНЛУ, 2006. – С. 163-170.
- 4. Попова З. Д.** Когнитивная

лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ: Восток-Запад, 2007. – 314 с. **5. Баранов А. Н.** Постулаты когнитивной семантики / А. Н. Баранов, Д.О. Добровольский // Известия РАН. Сер. лит. и языка. – М., 1997. – Т. 56. №1. – С. 11–21. **6. Шейгал Е. Й.** Семиотика политического дискурса / Е. Й. Шейгал. – М. : Гнозис, 2004. – 326 с. **7. Слышкин Г. Г.** Лингвокультурные концепты и метаконцепты / Г. Г. Слышкин. – Волгоград : Перемена, 2004. – 290 с. **8. Карасик В. И.** Институциональные концепты / В.И. Карасик // К юбилею профессора С.Г. Воркачева: Сб. ст. – Краснодар : Атриум, 2007. – С. 89–97. **9. Гуняшова Г. А.** Особенности концептуализации мира СЕМЬИ в современной лингвокультуре / Г. А. Гуняшова // «Вестник Кузбасского Государственного технического университета»: научно-технический журнал. – Кемерово : Кузбасский гос. тех. университет, 2006. – № 6(57). – С. 176–178. **10. Алещенко Е. И.** Когнитивные аспекты языка русской народной сказки: учебное пособие / Е. И. Алещенко. – Волгоград : Перемена, 2006. – 152 с. **11. Косицина Ю. В.** Концепт «семья» в диалектном сознании (на материале идиолекта) / Ю.В. Косицина // Новое в когнитивной лингвистике: материалы I международной научной конференции «Изменяющаяся Россия: новые парадигмы и новые решения в лингвистике». – Кемерово : КемГУ, 2006. – С. 697–702. **12. Попова З. Д.** Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 2000. – 30 с. **13. Шарикова Л. А.** Исследование «вербального» концепта: интегративный подход / Л. А. Шарикова // Язык. Миф. Этнокультура: подходы и методы исследования. – Кемерово ; М. : Издательское объединение «Российские университеты»: Кузбассвузиздат. АСТШ, 2007. – С. 26–39. **14. Осовська І.** Зовнішня структура концепту Familie як метахтону концептополя Familienbeziehungen / І. Осовська // Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Германська філологія. – Чернівці : Рута. – 2012. – Вип. 630-631. – С. 253–263.

Осовська І. М. Внутрішня структура концепту Familie як метахтону концептополя Familienbeziehungen

Стаття присвячена дослідженню внутрішньої структури концепту Familie як метахтону концептополя Familienbeziehungen в межах та на матеріалі сучасного німецькомовного сімейного діалогічного дискурсу. Застосування інтегративної методики дослідження дозволяє через аналіз синтагматичних зв'язків домінанти зафіксувати суб'єктні, біоморфні, предметні та подієві типологічні ознаки, що виражають певний спосіб концептуалізації, у внутрішній структурі концепту.

Ключові слова: дискурс, концепт, структура концепту.

Осовская И. Н. Внутренняя структура концепта Familie как метахтона концептополя Familienbeziehungen

Статья посвящена исследованию внутренней структуры концепта Familie как метахтона концептополя Familienbeziehungen в

пределах и на материале современного немецкоязычного семейного диалогического дискурса. Применение интегративной методики исследования позволяет через анализ синтагматических связей доминанты зафиксировать субъектные, биоморфные, предметные и событийные типологические признаки, которые выражают определенный способ концептуализации, во внутренней структуре концепта.

Ключевые слова: дискурс, концепт, структура концепта.

Osovska I. M. The Internal Structure of Concept Family as a Basic Element of Family Relationship Concept Field

The article under review deals with the problem of the intrinsic structure of the concept “Familie” as a metachthon of the concept sphere “Familienbeziehungen” within the framework and on the basis of a modern German family dialogue discourse. Implementation of the integrative methodology of research based on the syntagmatic connections dominant analysis gives possibility to fix objective, biomorphic, subjective and functional typological features that demonstrate a certain way of conceptualization within the intrinsic structure of the concept.

Key words: discourse, concept, the concept structure.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Дмитренко В. І.

УДК 65.012.124 (045)

Т. А. Пастернак

ОРГАНІЗАЦІЙНО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ НАРАТИВУ

Наративна форма мовлення займає унікальне місце в мовному досвіді людини, виступаючи одним із способів репрезентації минулого, уявлення реальності та конструювання власної особистості. Наратив постає як особлива епістемологічна форма комунікації, коли людина вивчає оточуючу реальність через розповідь, через „історії”. Наративи грають роль лінз, через які незалежні елементи існування розглядаються як пов’язані частини цілого. Вони задають параметри повсякденного й визначають правила і способи ідентифікації об’єктів, які підлягають включенню в дискурсивний простір [1].

Вивченню наративу присвячено роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема С. Відіком, Р. Вуффіта [2], Т. Ван Дейка [3], В. Лабова [4], О. І. Шейгал [5], О. М. Шиловської [6] та інших. Однак, на нашу думку, сучасні наративні студії набули б більшої вагомості й